

Yohji Yamamoto i Rei Kawakubo u kontemplaciji praznine, prikazani kroz modnu ilustraciju

Meštrović, Kora

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Textile Technology / Sveučilište u Zagrebu, Tekstilno-tehnološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:201:312362>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-26**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Textile Technology University of Zagreb - Digital Repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI
FAKULTET

KORA MEŠTROVIĆ

**YOHJI YAMAMOTO I REI KAWAKUBO U KONTEMPLACIJI PRAZNINE
PRIKAZANI KROZ MODNU ILUSTRACIJU**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, rujan 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI
FAKULTET

ZAVOD ZA DIZAJN TEKSTILA ODJEĆE

ZAVRŠNI RAD

**YOHJI YAMAMOTO I REI KAWAKUBO U KONTEMPLACIJI PRAZNINE
PRIKAZANI KROZ MODNU ILUSTRACIJU**

Mentorica:

izv. prof. art PAULINA JAZVIĆ, ak.slik.

Student:

KORA MEŠTROVIĆ,
01172319159

UNIVERSITY OF ZAGREB
FACULTY OF TEXTILE TECHNOLOGY

DEPARTMENT OF TEXTILE CLOTHING DESIGN

FINAL WORK

**YOHJI YAMAMOTO AND REI KAWAKUBO IN CONTEMPLATION OF
EMPTINESS DEPICTED THROUGH FASHION ILLUSTRATIONS**

Mentor:

izv. prof. art PAULINA JAZVIĆ, ak. Slik.

Student:

Kora Meštrović,
01172319159

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

ZAVOD ZA DIZAJN TEKSTILA I ODJEĆE

ČLANOVI POVJERENSTVA:

1. Doc.art. Ivana Mrčela predsjednik/ica
2. Prof.art. Paulina Jazvić, član/ica
3. Izv. Prof. dr. sc. Ksenija Doležal, član/ica
4. Izv. Prof. art. Koraljka Kovač Dugandžić, zamjenik člana/ica

BROJ STRANICA: 76

BROJ SLIKA: 34

BROJ LITERATURNIH IZVORA: 20

BROJ LIKOVNIH OSTVARENJA: 42

DATUM PREDAJE ZAVRŠNOG RADA: 22.09.

DATUM OBRANE ZAVRŠNOG RADA: 2.09.

1. SAŽETAK

Ovaj seminar istražuje utjecajnost pokreta dekonstruktivizma u modi kao što su njegove karakteristike koje impliciraju inovativnost, granice tradicionalne mode, te standarde ljepote. Pioniri, te začetnici dekonstrukcije su japanski dizajneri Rei Kawakubo, te njen bliski kolega Yohji Yamamoto. Istražuju se njihove filozofije izrade odjeće, estetske karakteristike, te kontemplacije njihovih pogleda na praznine dekonstrukcijskih pristupa nakon Drugog Svjetskog rata. Ova dva dizajnera su promijenili percepciju mode zauvijek, te su glavna inspiracija dizajnerima danas.

Seminar istražuje njihove četiri nautjecajnije kolekcije zbog kojih se danas istražuju nove forme, teksture, razvitak pojma androginost i konceptualnost u modi. Prve dvije debi kolekcije, *The Shock of Black*, u Parizu 1980-ih, zatim Kawakubina kolekcija iz 1997. godine pod nazivom *Body Meets Dress, Dress Meets Body*, te Yamamotova kolekcija *Fall/Winter Collection* iz 1991. Kolekcije su zaslužne za razvitak evolucije u modi, te razvitak novih estetika koje prije nisu videne, kao što su *apokaliptična estetika*, *estetika nedovršenosti*, te *estetika ružnog*.

II. SUMMARY

This seminar explores the influence of the deconstructivist movement in fashion, including its characteristics that imply innovation, boundaries of traditional fashion, and standards of beauty. Pioneers and key figures of deconstruction are Japanese designers Rei Kawakubo and her close colleague Yohji Yamamoto. The seminar examines their philosophies of garment creation, aesthetic characteristics, and contemplations of their views on the voids of deconstructive approaches after World War II. These two designers have forever changed the perception of fashion and remain a major inspiration for designers today.

The seminar investigates their four most influential collections, which have led to the exploration of new forms, textures, the development of androgyny, and conceptuality in fashion. These collections include: "The Shock of Black" debut in Paris in the 1980s, Kawakubo's 1997 collection titled "Body Meets Dress, Dress Meets Body," and Yamamoto's Fall/Winter Collection from 1991. These collections are credited with the evolution of fashion and the development of new aesthetics previously unseen, such as apocalyptic aesthetics, aesthetics of incompleteness, and aesthetics of the ugly.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	5
2. RAZRADA TEME.....	6
2.1 Dekonstruktivizam u modi.....	6-10
2.2 Filozofija stvaralaštva; Rei Kawakubo.....	10-13
2.3 Filozofija stvaralaštva; Yohji Yamamoto.....	13-18
2.4 The Shock of Black.....	19-23
2.5 Androginitet u modi.....	24-27
2.6 Kawakubo i Yamamoto; Najutjecanije kolekcije za dekonstruktivizam.....	28-30
3. EKSPERIMENTALNI DIO.....	29-71
4. ZAKLJUČAK.....	72
5. LITERATURA I IZVORI.....	72-74
6. POPIS SLIKA.....	74-76

1. UVOD

Kultura i umjetnost Japana nepresušno je vrelo nadahnuća svim vidovima umjetnosti zapada već stoljećima. Taj izolirani šintoistički otok prihvativši kineski Chan budizam stvorio je Zen, svoju inačicu duhovnosti koja je iznjedrila originalne discipline poput haiku pjesništva, umjeća ikebane, origamia, No teatra i dr. Kontemplacija i ekstremna ritualnost koja iz Japanske umjetnosti prodire u svakodnevni život Japanca zadivila je zapad i učinila nemjerljivi utjecaj na modernu umjetnost. Sa druge strane Japan svojim djelomičnim otvaranjem prihvaća zapadne vrijednosti, ali ih asimilira u svom originalnom obliku. Drugi svjetski rat završava tragedijom dotad neviđenih razmjera, atomska bomba razara Hirošimu i Nagasaki, te iza sebe ostavlja pustoš, bolesti i deformacije. Taj događaj se snažno utiskuje u modernu Japansku kulturu i čini potpuno originalnu inačicu arhetipa apokalipse. U slikarstvu, glazbi, kazalištu, stripu (mangama), animaciji, animama, pa tako i u modi spaja se nespojivo, strogo strukturirani ritualni tradicionalizam, Japan ovom traumatičnim iskustvom dekonstruira i gradi “novi izraz” koji ponovo osvaja zapad. Umjetnici Japana, apokaliptične scene megapolisa (kojima dominiraju simboli Japanske kulture, geiše, samuraji, hramovi) u raljama destrukcije, ali i naznakom ponovnog rađanja, ponovo pronalaze Zen u sjeni trešnjinog drva u cvatu, ponovo zadivljuju svijet. Ovom neiscrpnom inspiracijom japanske povjesti, početkom 1980-ih, svoje djelovanje započeli su japanski modni dizajneri Yohji Yamamoto i Rei Kawakubo unoseći svježinu u svijet mode svojim drugačijim pristupu dizajna. Definirali su pokret dekonstruktivizma, te pokrenuli smjer post apokaliptične mode pomičući granice tradicionalnih japanskih estetika, te entuzijastično obrglili avant-gardu.

2. RAZRADA TEME

2.1. Dekonstruktivizam u modi

Dekonstrukcija se afirmirala kao značajan fenomen u svijetu mode. Ovaj teorijski pojam izvorno se pojavio u umjetnosti, arhitekturi i filozofskoj literaturi kasnih 1980-ih i ranih 1990-ih. Ne samo da se odnosi na vrhunsku tehniku koja naglašava strukturne elemente odjeće, već također utjelovljuje filozofiju koja dovodi u pitanje samu bit tradicionalne konstrukcije odjeće. Dekonstrukcija u modi je filozofija dizajna i estetski pokret u svijetu mode, pojavila se tijekom kasnih 1980-ih i ranih 1990-ih godina. Ovaj modni pokret vuče korijene iz šireg intelektualnog pokreta dekonstruktivizma koji je nastao u filozofiji utjecajnog francuskog mislioca Jacquesa Derrida (slika 1). Međutim, dekonstruktivizam je u početku utjecao na umjetnost i arhitekturu prije tradicionalne konstrukcije odjeće kako bi prihvatio nekonvencionalne ideje o tome kako odjeća treba biti konstruirana. ¹

Temeljna oznaka japanske dekonstrukcije upravo je nedovršenost odjevnog objekta, performativna roba i spola. [Krupan; 2021:48].

Najočitija značajka dekonstruiranih odjevnih predmeta njihova je česta upotreba neravnih ili asimetričnih dizajna koji uključuju namjerne nepravilnosti u obliku, duljini ili postavljanju elemenata. Asimetrija daje osjećaj nepredvidivosti i jedinstvenosti, što je čini ključnim elementom u modi dekonstrukcije. Ovo odstupanje od tradicionalne simetrije moglo bi kod ljudi izazvati osjećaj buntovništva. U određenim modnim stilovima dekonstrukcije, dizajneri namjerno ostavljaju šavove vidljivima, a rubove nedovršenim. Ovaj namjerni odabir stvara grubu, neprofinjenu estetiku, ističući prirodnu teksturu tkanine. Kao što tvrdi i autorica Bonnie English u svojoj knjizi *Japanese Fashion Designers*:

¹ Deconstruction in Fashion: Definition, Characteristics, and Designers <https://danslegris.com/blogs/journal/deconstruction-in-fashion>

Za Japance dekonstrukcija je značila da šavovi nisu samo držali dva komada tkanine zajedno, već su, kad su izloženi, dizajnu dizali energiju i dinamiku te su nastale asimetrične točke kretanja i zanimljivih ravnoteža.[English; 2011:130].

Dodatni nedovršeni izgled služi kao pobuna protiv težnje za savršenstvom u modi, izazivajući ideju da odjevni predmeti moraju biti u skladu s besprijekornim standardima i potičući uvažavanje ljepote koja se nalazi u nesavršenosti. Korištenje opuštenog tekstila, uključujući tehnike poput blijeđenja, trošenja ili namjernog habanja, ne samo da doprinosi nedovršenost nedovršenoj estetici, već također unosi osjećaj povijesti ili proživljene kvalitete u odjevni predmet. Oštećeni tekstil pridonosi individualnosti svakog odjavnog predmeta, čineći svaki komad jedinstvenim i jasno drugačijim od predmeta masovne proizvodnje. Štoviše, dekonstrukcionistički dizajner zainteresiran je za eksperimentiranje s nekonvencionalnim materijalima i teksturama. To uključuje integraciju recikliranih tkanina s tradicionalnom modom.

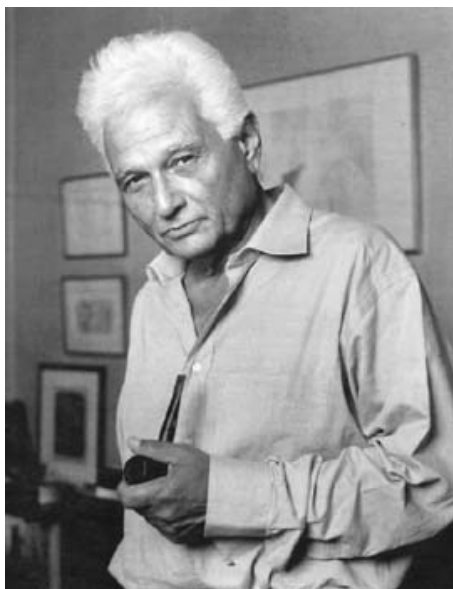
Ovaj koncept slučajno se slaže sa japanskom filozofijom i estetikom *Wabi Sabi* koji opisuje pogled na svijet usredotočen na prihvaćanje prolaznosti i nesavršenosti, kao cijenjena ljepota koja je po prirodi nesavršena, nepostojana i nepotpuna. Osnivačica *Comme des Garçons*, Rei Kawakubo, utjelovljuje tu filozofiju u svojim odjevnim predmetima.

Definiranje dekonstrukcije u modi je izazovno korištenje tradicionalnih pojmova, budući da uključuje odmak od konvencionalnih i očekivanih odjavnih predmeta. Ovo odstupanje također je utjelovljeno u oblicima odjeće, budući da dekonstrukcionistički dizajneri radije stvaraju predimenzionirane komade. Eksperimentiraju s nekonvencionalnim rasporedom volumena ili namjerno mijenjaju, iskrivljuju ili transformiraju odjeću kako bi izazvali utvrđene norme ili stvorili jedinstveni vizualni dojam. U modi dekonstrukcije, siluete često karakteriziraju eksperimentiranje s proporcijama. Ovaj pristup dovodi u pitanje konvencionalno razumijevanje proporcije i ravnoteže u dizajnu odjeće.

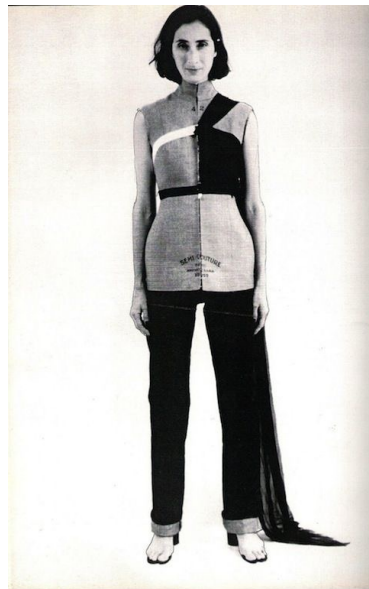
Budući da je moda dekonstrukcije ukorijenjena u širem intelektualnom pokretu dekonstrukcionizma, duboko je oblikovana filozofskim konceptima. Na primjer, u

filozofiji dekonstrukcija odbacuje ideju fiksnih značenja i stabilnih struktura. Slično tome, moda dekonstrukcije dovodi u pitanje ustaljene oblike i značenja povezana s tradicionalnom konstrukcijom odjeće. Prihvata ideju da odjeća može imati fluidnu, evoluirajuću prirodu, ostajući otvorena za reinterpretaciju. Štoviše, dekonstrukcionizam ima za cilj razgraditi binarne opozicije i hijerarhije, naglašavajući međuigru i međuovisnost naizgled suprotstavljenih elemenata. U modi se to pretvara u zmagljivanje razlika između visoke i ne visoke mode, svečane i ležerne odjeće i drugih tradicionalnih modnih dihtomija.²

Modni dizajneri koji se bave dekonstrukcijskim pristupom izrade su Martin Margela, te njegova istaknuta kolekcija *Spring/ Summer 1997* poznata pod imenom *Stockman* (slika 2), Issey Miyake sa kolekcijom *Fall/Winter 1976 "A piece of Cloth"* (slika 3), Dries Van Noten sa kolekcijom iz *2019 Spring/Summer Collection* (slika 4), Rick Owens *Spring/Summer Collection 2019 "Babel"* (slika 5), Rei Kawakubo *Spring/Summer Collection 1997* (slika 6), te Yohji Yamamoto sa kolekcijom *Fall/Winter 1991* (slika 7).

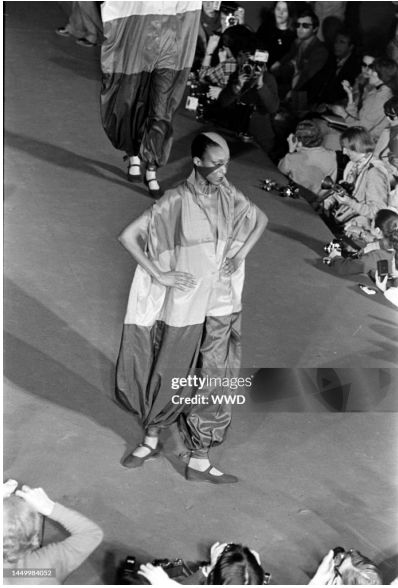

Slika 1. Jacques Derrida

Slika 2. M.Margela
Stockman 1997

² M. Renault: Fashion Deconstruction <https://www.exhibition-magazine.com/articles/fashion-deconstruction-manon-renault>

Slika 3. I.Miyake;
A Piece of Cloth

Slika 4. Dries Van Noten: *A/W collection 2019*

Slika 5. Rick Owens: *Babel 2019*

Slika 6. Rei Kawakubo: *Body meets dress, dress meets body 1997*

Slika 7. Yohji Yamamoto:

A/W collection 1991.

2.2. Filozofija stvaralaštva; Rei Kawakubo

Rei Kawakubo je japanska modna dizajnerica rođena u Tokyu poznata po svojim avangardnim dizajnama i po svom *high fashion* brendu *Comme des Garçons* (fra. poput dječaka) (Slika 9) koju je osnovala 1973. godine kao glavni kreativni dizajner (Slika 8). Fascinantno je to da Kawakubo nikada nije imala formalno obrazovanje u modnom dizajnu. Studirala je umjetnost i književnost na Sveučilištu Keio gdje je stekla teorijsko znanje koje uključuje i dekonstrukciju koju je, već prije spomenuti, Jacques Derrida prvenstveno primjenio u filozofiji, te će to stečeno znanje biti ključno za njene kreacije i karakteristično za njeno ime i brend.

[English; 2011:42]

Kawakubo je poznata po svojim karakterističnim distinktivnim dizajnama koje su značajne za suvremenu modu danas, te su mnogo velikih dizajnera crpili inspiraciju baš od nje. Filozofija iza njena dizajna je ta da konstantno gura granice i istraživanje novih,

inovativnih ideja modnog dizajna. Njen rad je kontuirani eksperiment u redefiniranju što moda može biti.

Poznata je po pristupu dekonstrukcije dizajna, te Kawakubo često uzima tradicionalne komade odjeće kao bazu, te tu istu odjeću strukturira u nove, osvježene forme. To uključuje vidljive šavove, ne porubljene i asimetrične dizajne. Često komponira neujednačene i ne izbalansirane forme, kreirajući ne konvencionalne siluete (Slika 9). Koristi inovativne tehnike u konstrukciji odjeće kao što je drapiranje, preklapanje i raslojavanje tkanine i pretvara ih u nešto neočekivano (Slika 10).

Na taj način stvara osjećaj dubine i fluidnost odjeće. Takva slojevitost materijala može poništiti konvencionalnu siluetu, čineći tijelo iskrivljenim i apstraktnim, izazivajući tardicionalne predodžbe proporcija, krojenja i zanatskog umijeća.

Kawakubo se služi minimalističkim pristupom gdje često bira monokromatske palete, bijelu, crnu i crvenu boju, te tim načinom stavlja fokus na formu, teksturu i strukturu tkanine.

No, isto tako je značajna za estetiku maksimalizma gdje pridaje pažnju kompleksnim slojevima, teksturama i zamršenim detaljima. To dokazuje njenu fleksibilnost i različitost, te se ne limitira na samo jednu estetiku. Njen rad istražuje pretjerane volumene, te nekonvencionalne forme i inovativne siluete koje prkose tradicionalnim normama proporcija. Njene kolekcije su često konceptualnih i apstraktnih tema, prezentira svijetu modu u umjetničkoj formi, te se veže sa temama kao što su ljudski rodovi, identitet i ljudske forme. Svaka njena kolekcija priča cjelovite i autentične priče ili postavlja pitanja, te na taj način traži nezastopnu komunikaciju sa publikom da promišljaju dublje o značenjima iza svake kolekcije.

Zahvaljujući ovim unikatnim karakteristikama, Rei Kawakubo je nedvojbeno pionirka u modnoj industriji jer kontinuirano, iz kolekciju u kolekciju, probija granice mode u dubljem i više promišljenijem aspektu.³

³ J.Thurman: The Misfit <https://www.newyorker.com/magazine/2005/07/04/the-misfit>

Slika 8. Rei Kawakubo

Slika 9. Comme des Garçons

Slika 10. Comme des Garçons: *Layered* haljine

2.3. Filozofija stvaralaštva: Yohji Yamamoto

Rođen u Tokyu, Yohji Yamamoto započeo je svoje obrazovanje na Sveučilištu Keio dobivajući diplomu iz prava (Slika 12). Nakon diplome je shvatio da ga pravo ne ispunjuje, te je pod svaku cijenu htjeo studirati modu i krojenje kako bi majci pomogao u njenom butiku u gradu Kabukicho. Tako je upisao *Bunka Fashion College*, gdje su se

usavršavali i dizajneri poput *Kenza Takada* i *Junya Watanabea*. Nakon još jedne diplome iz *Bunke*, Yamamoto je dobio nagradu za svoj rad, te je dobio priliku da ode u Pariz na jednu godinu, ali je svoj modni identitet ipak pronašao u Tokyu gdje je osnovao uspješnu malu kompaniju *ready-to-wear*. Ta uspješnica ga je odnijela natrag u francusku prijestolnicu gdje je započeo svoju još uspješniju karijeru u modnoj industriji u 1980-ima. ⁴

Njegova dva glavna brenda *Yohji Yamamoto* i *Y's* (slika 13) nalaze se u vrhunskim robnim kućama diljem svijeta i 2007. godine ostvarile su ogroman uspjeh. Ostale Yamamotove linije uključuju *Pour Homme*, *Costume d' Homme* i *Regulation Yohji Yamamoto*. Yamamoto je također sudjelovao s brojnim brendovima uključujući Adidas (Y-3) (Slika 14,15), Hermes (Slika 16), Mikimoto (Slika 17) i Madarina Duck (Slika 18); i s umjetnicima kao što su Tina Turner, Sir Elton John, Placebo, Takeshi Kitano, Pina Bausch i Heiner Muller. ⁵

Yamamoto je poznat po kreiranju dekonstruiranih (vidljivi šavovi, asimetrija, fragmentacija, ponovna upotreba materijala, narušavanje siluete, ne porubljeni rubovi, slojevitost i teksture materijala), opuštenih, gracioznih, lepršavih karakteristika, te oversized komada odjeće. Taj način izrade se oštro kosi sa standardima ljepote ženskoga tijela koji prevladava u *mainstream* modi.

Najznačajniji šarm Yohjijeve odjeće leži u njegovoj tehnici kroja koju održava desetljećima. Nakon proučavanja metode kosog rezanja, konstruirao je siluete koje čine da tkanina izgleda lijepo. Čar u siluetama draperija je da se prilagode ljudskim pokretima, te da tekstil i tijelo rade u sintezi čineći tako zanimljive i posebne siluete.

Slika 11. Comme des Garçons; neuobičajne forme

⁴<https://theculturetrip.com/asia/japan/articles/yohji-yamamoto-the-japanese-designer-who-redefined-avant-garde-fashion>

⁵<https://www.businessoffashion.com/people/yohji-yamamoto/>

Ova ljepota je naglašena odsustvom boje. Značajan dio Yamamotovog rada je u monokromatski paletama boja, posebice crna. Kaže da je crna boja epitom za jednostavnost i sofisticiranost, te u fokus stavlja formu i strukturu komada odjeće bez distrakcije šarenila. Isto tako je svestrana i vječna, te uspješno nadilazi sve trendove i sezone. Sadrži neutralnu bazu koja može biti stilizirana na različite načine, postičući praktičnost kupcu i dizajneru. Crna boja nosi u sebi inferentnost misterije i dubine, te cijeni njenu mogućnost prenašanja paleta osjećaja i značenja, od melankolije do snage, dodavajući intelektualnu i emocionalnu dimenziju svojim kreacijama.⁶

Ova umjetnička interpretacija čini njegove kreacije modernim i revolucionarnim koja dokazuje da odjeća nije samo tkanina koja pokriva tijelo, nego da tkanina ima moć nadopuniti ljepotu ljudskih pokreta u svakodnevi. ⁷

Slika12. Yohji Yamamoto

⁶ S.Menkes: Fashion's Poet: Yamamoto <https://www.nytimes.com/2000/09/05/style/IHT-fashions-poet-of-black-yamamoto.html>

⁷ <https://www.anothermag.com/fashion-beauty/11129/perpetual-revolution-the-paradox-of-yohji-yamamoto>

Y-3
YOHJI YAMAMOTO

Slika 13,14 Y-3

Slika 15. Y-3; Collection S/S 2024

Slika 16. Y'3 i Hermes

Slika 17. Yamamoto i Mikimoto

Slika 18. Y'3 i Mandarina Duck

2.4. The Shock of Black

Došavši u Pariz 1981., Rei Kawakubo iz modne kuće *Comme des Garçons* i Yohji Yamamoto predstavili su svoje kontroverzne dizajne razbijajući postojeći osjećaj za ljepotu, suprotstavljaju se ustaljenoj estetici i sa poznatim pravilima modnog dizajna. U svojim kolekcijama predstavljaju svoju interpretaciju koncepta dekonstrukcije, slobodno se igrajući s oblicima i elementima preuzetim iz japanskih tradicionalnih komada. Oni u novoj konstrukciji mijenaju svoja prethodna značenja i funkcije, rastavljaju i sastavljaju. Odlikuje se nepravilnim oblicima, nedovršenim rubovima, opuštenim krojevima, vidljivim šavovima, zanimljivim izrezima, te monokromatskim bojama. Tako su Yamamoto i Kawakubo u Pariz te godine donijeli kontrolirani kaos, koristeći se iznenađujućim rješenjima, kršeći “pravilnu” konstrukciju i pravila. [English; 2011: 39]

Rei Kawakubo predstavila se kolekcijom pod nazivom *Destroy* (Slika 19,20,21). Kolekcija je bila zavijena u crnu boju, militaristička, apokaliptična. Modeli su nosili poderane “oversized” deformirane ratne uniforme novog poretka s ožiljcima rupa, gazeći pistom uz dramatične zvukove bubnjeva. Revija je bila opisana kao teatralni performans koji je šokirao publiku, te su ga kritičari prozvali “Osvetom Hiroshime”. Kolekcija *Destroy* je uvelike bila značajna i utjecajna za modu tada, i za modu danas jer su parižani po njoj nazvali cijeli dekonstrukcijski pokret u modi - *La mode destroy*, te je tako postala prvom predstavnicom japanskog dekonstruktivizma. ⁸

Yohji Yamamoto privukao je svjetsku pozornost, kao i spomenuta Kawakubo, kolekcijom prozvana imenom *The Shock of Black* (Slika 22,23,24). Predstavljena je u Parizu 1981. godine, u eri kada je dominirala šarena i glamurozna moda, Yohji Yamamoto predstavio je kolekciju potpuno crne, predimenzionirane, asimetrične i namjerno “otpušene” odječe, te su modeli imali obojena lica u bijelo. Yamamoto je revolucionirao modni svijet kroz svoju filozofiju “osvajanja mode kroz antitezu”, odnosno, antitezu tradicionalnoj zapadnjačkoj odjeći. Naoružan buntovničkim duhom,

⁸<https://www.newyorker.com/magazine/2005/07/04/the-misfit>

izražava svoju filozofiju dizajna stvarajući komade koji su izdržali test vremena, koji izazivaju tabue i predlažu radikalna uvjerenja. Tako je njegov rad doveo u pitanje tradicionalne predodžbe ljepote u modi. Yamamoto, isto kao Kawakubina kolekcija, od francuskog tiska prozvali su kolekciju “Hiroshima chic” kao velika kontroverza.⁹

Fraza *The Shock of Black* postala je poznata diljem svijeta, često povezivana sa Yamamotom i Kawakubo zbog njihovih sličnih karakteristika i načinom izrade odjeće. Međutim, postoji razlika između ova dva dizajnera. Dok Rei Kawakubo istražuje različite načine izražavanja ljepote u modi, ne držeći se samo uspjeha *The Shock of Black-a*, Yohji Yamamoto drži se svoje dekadentne estetike crnih i neusklađenih krojeva više od 40 godina zbog njegovog ustrajnog, buntovničkog duha. Yamamoto je odrastao gledajući svoju majku kako radi u krojačkoj radnji u Shinjukuu. Baš to je oblikovalo njegovu perspektivu o tome što znači “lijepa odjeća za žene”. Nije htjeo stvarati dizajne koji su osviješteni o tijelu i koji se sviđa muškarcima, već o dizajnu koji privlači ženske emocije, intelekt i misli, te ih štiti; “*Odrastao sam gledajući primjer svoje marljive majke, tako da nisam mogao natjerati da mi se sviđa odjeća koja je sabijala ženska tijela u oblike koji zadovoljavaju preference od muškaraca. Nikad nisam radio tradicionalne linije svjesne tijela. Mrzio sam takve stvari. Dakle, razmišljao sam o tome da ih obučem u mušku odjeću.*”¹⁰ Yamamoto vjeruje da ljepotu žene ne čine samo njezini fizički atributi poput ramena, poprsja ili bokova, već i njezine emocije, inteligenciju i unutrašnju snagu, te je prvi snažno istaknuo tu ideju ženske ljepote. Kada je Yamamoto počeo dizajnirati mušku odjeću, neki su ljudi mislili da žene koje nose njegovu odjeću izgledaju potpuno crno i nepristupačno muškarcima. Stoga je smatrao da bi dizajnom muške odjeće mogao olakšati muškarcima pristup ženama, te ova priča Yamamotova dizajna sugerira da je njegova odjeća davala ženama osjećaj društvene snage na koje nisu navikle. Isto tako objašnjava zašto je njegova odjeća pretežito prevelika; “*Kada sam se rodio, nije bilo ničega za hranjenje bebe. Dakle, svi ljudi iz moje generacije bili su vrlo maleni, a ja sam se ljutio što sam tako male. Zato su*

⁹<https://www.yohjiyamamoto.co.jp/en/collection/femme/>

¹⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=pSJsQYH-hK4&t=49s>

veličine mojih dizajna velike.”¹¹ Te antiteze njegove kreacije čine inovativnim i revolucionarnim, te osobnim, interpretiranim gotovo kao poezija.

Iza brenda *Comme des Garçons*, Rei Kawakubo, isto kao i Yamamoto, ističe snažnu poruku “Ženska odjeća nije samo za privlačenje muškaraca”. U japanskome društvu u kojem je muška dominacija još uvijek bila istaknuta, Rei je izrazila želju da kreira odjeću koja može biti jedan od alata za žene da uđu u radnu snagu. Igram slučaja, 1986. godine stupio je na snagu Zakon o jednakim mogućnostima zapošljavanja, što je pokrenulo značajan pomak za žene među radnom snagom, te je Kawakubo potaknuta tim događajem, htjela sve to prenijeti kroz modu. *Comme des Garçons* premošćuje jaz između umjetnosti i svakodnevnog nošenja odjeće, dopuštajući nositelju da stupi u igru misanom procesu.¹²

“Ne želim stvarati nešto slično mojim prošlim radovima” kaže Kawakubo, te tako potvrđuje svoju nevjerovatnu glad za inovacijama i istančanom osjećaju za tržište koji su oblikovali današnji *Comme des Garçons*.¹³

¹¹ <https://www.youtube.com/watch?v=pSJsqYH-hK4&t=49s>

¹² <https://wolfcandor.com/blogs/news/sinking-your-teeth-into-the-androgynous-fashion-scene>

¹³ https://www.youtube.com/watch?v=fHayspt14_c

Slika 19. Comme des Garçons:
Destroy, 1981.

Slika 20. Comme des Garçons:
Destroy, 1981.

Slika 21,22. Yohji Yamamoto:
The Shock of Black, 1981.

Slika 23. Yohji Yamamoto:
The Shock of Black, 1981.

Slika 24. Yohji Yamamoto:
The Shock of Black, 1981.

2.5. Androginost u modi

Androginost u modi se referira na stapanje ženske i muške karakteristike u odjeći i stilovima. Definirajući taj koncept je ironija za sebe jer je njena sama esencija fluidnost, sloboda i buntovništvo. Takav koncept izaziva tradicionalne rodne norme i značajno je evoluirao tijekom povijesti čovječanstva, te je utjecao kako čovječanstvo percipira i izražava rodne karakteristike kroz modu.¹⁴

Kroz povjest, stilovi odjevanja su bili nametnuti od strane socijalnih redova po rodovima. Haljine za žene, hlače za muškarce.

Najranija verzija androginosti započela je 1850-ih. Sa vremenom, hlače su postale simbol za žensku snagu i buntovništvo kada je feministički pokret stupio na snagu. Najbolji primjer je Luisa Capetillo, gorljiva žena koja se borila za ženska prava i prva žena u Puerto Ricu koja je nosila muško odijelo i kravatu u javnosti. Prva modna dizajnerica koja je u skočila u ovaj pokret androgenosti je Elizabeth Smith Miller. 1851. godine, izumila je unikatne suknja-hlače, kasnije nazvane "the bloomer" (slika 25). Elizabeth je prvo pokazala svoj dizajn svojoj rođakinji Elizabeth Cady Stanton, američkoj sufražetkinji, socijalnoj aktivistici, abolicionistici i vodećoj figuri u pokretu za ženska prava. Cady je instantno bila zapanjena i oduševljena tom odjećom i slobodom pokreta, te cijelom iskustvu nošenja hlača. „*Poput zarobljenika, oslobođen njegove lopte i lanca, uvijek sam bio spreman za brzi hod po susnježici, snijegu i kiši, penjati se na planinu, preskočiti ogradu, raditi u vrtu i bio sam spreman za sve potrebne pokrete*”, napisala je Cady Stanton. „*Kakav sam osjećaj slobode osjećala, bez suknji za držanje ili četkanje spremna u bilo kojem trenutku, popeti se na vrh brda da vidim zalazak sunca ili izlazak mjeseca, bez nabora ili tragova ometanih rosom ili zaprljanih trava*”, dodala je. Međutim, žena koja je uistinu popularizirala hlače je Amelia Jenks Bloomer, američka odvjetnica za ženska prava. Amelia je pomogla opularizirati "bloomers" hlače u kasnim 1850-ima, stoga su takve hlače nazvane po njoj. "Čim se

¹⁴ M. Fatimah: Blurred Lines: Androgyny And The Art Of Genderless Fashion <https://www.harpersbazaararabia.com/fashion/blurred-lines-androgyny-and-the-art-of-genderless-fashion>

saznalo da nosim novu haljinu, stotine pisama žena iz cijele zemlje stigle su na mene. Raspitivale su se o haljini i tražile krojeve. Pokazalo je koliko su žene bile spremne i zabrinute da zbace teret dugih, teških suknji,” napisala je Amelia Jenks Bloomer. Ubrzo nakon toga, takav stil je privukao dosta medijske pažnje. Mediji su ga prozvali stil kao “hlače ili turske hlače- muški odjevni predmeti dizajnirane specijalno za žene”. Početkom 1900-ih, za vrijeme Prvog svjetskog rata, tradicionalne rodne uloge brzo su se počele mjenjati, te su se granice ženskog i muškog odjevanja počela zamagljivati. Pioniri, kao što su Coco Chanel i Paul Poiret, počeli su sve više popularizirati “*the flapper*” stil odjevanja (slika 26), sastavljen od hlača i bob frizure “*chic bob*”, obilježen kao glavni trend u ženskoj modi.

Važno je napomenuti da je Coco Chanel popularizirala “*Pantsuit*” (slika 27), te je i privatno često viđena u hlačama u 20-ima, te je tako taj muško okarakterizirajući stil postepeno postao dio *mainstreama*. Nadalje, 60-ete i 70-ete su imale dubok utjecaj u pokretu ženskog oslobođenja. U filmskoj i glazbenoj sceni odigrala se kritična uloga androgynosti u modi. Tih godina, brend Yves Saint Laurent dizajnirali su “*Le Smoking*” odijelo (slika 28), kontroverzni modni izričaj koji zagovara ženskost, te redifinirao ideju što je moda zapravo može biti.¹⁵

1980-ih godina, pojavljuje se rast avangardne mode. Njeni pioniri su spomenuti japanski, buntovni dizajneri Rei Kawakubo i Yohji Yamamoto. “*Androgynost je nepristran način na koji se pojedinac poistovjećuje sam sa sobom, a moda je savršen medij za postizanje toga*”¹⁶, kaže Yamamoto. Androgynost se konstantno provlači kroz njihov inovativan dizajn, koji ne samo da nije redefinirao estetiku androgynosti, nego su tu filozofiju doveli do raznih kulturoloških debata oko rodova i identiteta pojedinca.

¹⁵ <https://www.fibre2fashion.com/industry-article/8750/the-history-of-androgynous-fashion-up-to-contemporary-times>

¹⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=pSJsQYH-hK4&t=49s>

Slika 25. Elizabeth Smith Miller;
The Bloomers, 1851.

Slika 26. Coco Chanel;

Slika 27. Coco Chanel:
Pantsuit, 1990ih.

Slika 28. Yves Saint Laurant:
Le Smoking, 1966.

2.6 Kawakubo i Yamamoto: Najutjecajnije kolkecije za dekonstruktivizam

Pariški debi od Rei Kawakubo i Yohji Yamamoto 1981. godine, zapečaćen je kao jedan od najtransformativnijih događaja u modnom svijetu, te su se nakon toga dogodile duboke promjene u modnoj industriji, te su se počela postavljati pitanja i razmišljati o vrijednostima samih estetika, filozofije dizajna, identitetu pojedinca i standardima ljepote.

Body Meets Dress, Dress Meets Body kolekcija *Spring/Summer* iz 1997. godine, je napoznatija Kawakubina dekonstruktivna i utjecajna kolekcija u povijesti mode. Kolekcija je poznata po radikalnim manipulacijama ljudske forme. (slika 29,30) Kawakubo je koristila podstavljene odjevne komade koji su kreirali nekonvencionalna ispučenja i distorzija tijela, izazivajući tradicionalne standarde ljepote i proporcija.

¹⁷Podstavljene komadi su bili strukturirani da tijelu daju iluziju deformiranosti i pretjeranosti. "Izrasline" i "izbočine" su pozicionirane na neočekivanim mjestima kao što su bokovi, leđa i ramena, te je zbog toga kolekcija dobila poznati nadimak *bumps and lumps*. Ovakav pristup dizajnu je direktna kritika na konvencionalne modne norme koje ističu uglađenu, idealiziranu siluetu.

U ovoj kolekciji prevladavaju kockasti *checkered* uzorci u monokromatskoj paleti boja, koji je pojačao jačinu vizualnog utjecaja iskrivljenih silueta, te su repetativni uzorci u kontrastu sa neobičnim oblicima na kreacijama, stvarajući iluziju vizualne disonance.¹⁸

Glavna ideja ove kolekcije je igra subverzije ženskog *dress code-a*. Tako je Kawakubo za bazu uzela klasičnu žensku haljinu koja ističe ženske atribute, te ju je dekonstruirala u svježije nekonvencionalnu haljinu koja je u isto vrijeme komad odjeće i skulptura. Rezultat je bio zamagljenje granice između mode i umjetnosti. Kolekcija je poznata po dubokom utjecaju na modnu industriju, te avangardnom smjeru modnog dizajna. Može se reći da je ova kolekcija bila orijentir koji je inspirao mnoge buduće modne dizajnere koji su više za promoviranje konceptualnosti dizajna od konvencionalnosti.

¹⁷ <https://www.ngv.vic.gov.au/collecting-comme/rei-kawakubo-reframing-fashion/>

¹⁸ <https://ayerhsmagazine.com/2020/08/17/comme-des-garcons-ss97-by-rei-kawakubo/>

Slika 29. Comme des Garçons:
Body meets dress, dress meets body, 1997.

Slika 30. Comme des Garçons:
Body meets dress, dress meets body, 1997.

Spring/Summer Collection 1991, Yamamotova je najpoznatija, dekonstrukcijska kolekcija. Ova kolekcija je prekretnica u modnoj industriji, poznata po svojoj avangardnosti, buntovništvu, te inovativnosti (slika 31,32).

Kolekcija je priznata po namjernoj dekonstrukciji odjevnih komada koji su dizajnirani da izgledaju nedovršeno sa vidljivim šavovima, oblogama, te neporubljenim porubima. Ovaj način izrade je ističe nesavršenost, protivi se modnim trendovima i normama, te su na kreacijama jasno vidljivi procesi konstrukcije odjeće.

Yamamoto se igrao asimetrijom i neuobičajnim oblicima, tako kreirajući odjevne komade koji se protive konvencionalnim proporcijama i balansu.

Raslojavanje, naslagivanje materijala je imalo važnu ulogu u ovoj kolekciji. Više slojeva tkanine kreiralo je osjećaj fragmentacije i kompleksnosti. Ta tehnika je pridonijela kolekciji tekstularnu i slojevitu estetiku, izazivajući gledatelje da razmišljaju kako odjeća komunicira sa tijelom.

Kolekcijom je dominirala monokromatska paleta boja, ističući crninu. Takav odabir boja vraća fokus, ističe formu i strukturu, te dekonstruktivne karakteristike kreacija. Yamamotove kreacije su često androgine, te ova kolekcija nije iznimka. Postavlja se pitanje o tradicionalnim normama spola u modi, te Yamamoto ovom kolekcijom obgljuje fluidnost rodova kroz modu.¹⁹

Yamamotova *anti-fashion* kolekcija se može protumačiti kao kritika *mainstream* modnih trendova. Predstavljajući svoje kreacije kaotičnima i nedovršenima, izaziva ideju da moda mora biti kontrolirana standardima ljepote i reda. Kolekcija, kao i sam dizajner, je utjecajna za mnoge modne dizajnere koji žele stvarati eksperimentalni, konceptualni dizajn, te otvara mnoga vrata za nekonvencionalne estetike.

Ova kolekcija poručuje da moda može biti ekspresija umjetnosti, a ne samo puka odjeća kakva je svima poznata.²⁰

¹⁹ https://www.bloomsburyfashioncentral.com/video?docid=BFVA_5970864813001&tocid=BFVA_file_5970864813001

²⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=C1wByeoE2k>

Slika 31. Y. Yamamoto;
S/S collection 1991.

Slika 32. Y. Yamamoto;

Slika 33. Y. Yamamoto;
S/S collection 1991.

Slika 34. Y. Yamamoto;
S/S collection 1991.

Slika 35. Y. Yamamoto;
S/S collection 1991.

3. EKSPERIMENTALNI DIO

Za eksperimentalni dio završnog rada, predstavljam svoje dvije kolekcije pod nazivom *Dystopian Hero* i *Naoko* koje su inspirirane pokretom dekonstruktivizma. Također, predstavljam i modne ilustracije koje su mi isto bile izvor inspiracije za spomenute kolekcije. Tema je život u kolotečini u distopijskoj atmosferi, praćene osjećajima melankolije, izgubljenosti, usamljenosti i delirija. Javlja se i osjećaj nostalgije koji potiču osjećaj osobnog kontinuiteta, te ublažuje osjećaj diskontinuiteta ili nepovezanost koju doživljavamo u sadašnjosti.

Kolekcija *Dystopian Hero* je izrađena, kao što sam spomenula, dekonstruktivističkim pristupom modnom dizajnu. Fokusira se na dekonstruiranje i rekonceptualizaciju tradicionalnih elemenata odjeće. Na taj se način istražuje tema kolekcije, uključujući napetost između prošlosti i budućnosti, kao i otuđujući i osnažujući učinci tehnologije. Kolekcija je podjeljena u tri faze gdje "dystopian hero" prolazi kroz tri faze svoga života: destrukciju, stagnaciju (refleksiju) i preporod.

Kolekcija *Naoko* napravljena je prema knjizi *Norveška šuma* pisca *Haruki Murakamija*. Bazirana na središnjem liku Naoko, Ona je osjetljiva i složena mlada žena, obilježena intenzivnom ranjivošću i emocionalnom krhkošću. Prikazana je kao lijepa i introperspektivna osoba često izgubljena u vlastitim mislima. Bori se s ozbiljnim problemima mentalnog zdravlja, proganjana traumama iz prošlosti, te sveprisutnim osjećajem krivnje i gubitka. Njezino osjetljivo mentalno stanje je vodi u povlačenje, a potom i u sanatorij, gdje traži mir i ozdravljenje. Njen život završava suicidom. U romanu, Naoko simbolizira bolnu povezanost ljubavi, sjećanja i ljudske sklonosti prema samouništenju. Naoko utjelovljuje *light* motive romana poput čežnje, gubitka i težine ljudskih odnosa. Kolekcija se sastoji od tri outfita, te su svaka tri outfita podjeljena po fazama Naokinih borba sa samom sobom : Sanitorium, Naoko Was Like a Wounded Bird, Always on The Verge of Disappearing, Sometimes I Wondered If She Could Really Have Drifted So Far Away.

3.1. Konstrukcija hlača iz kolekcije

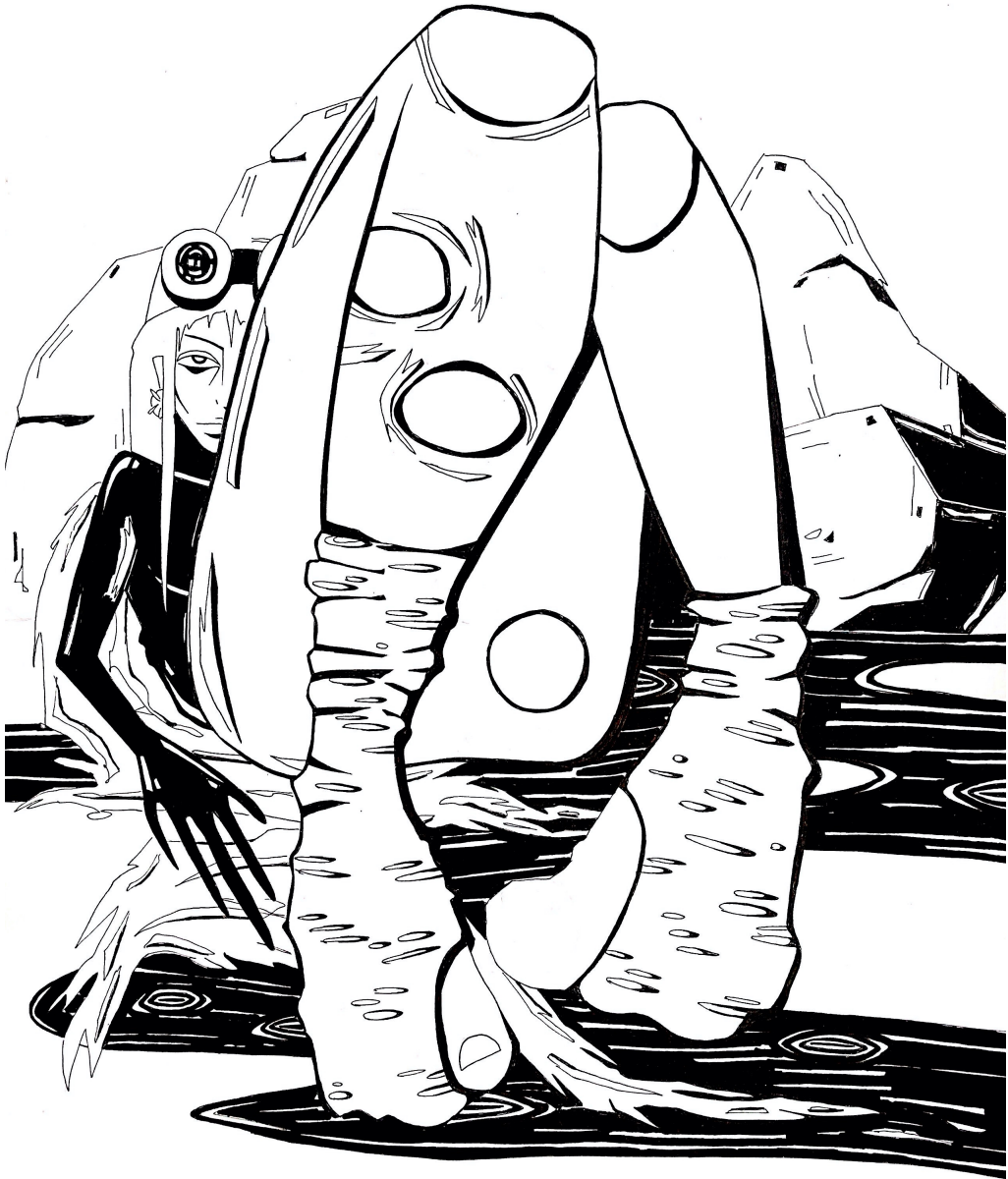
Slika 36., 37. Slike hlača iz kolekcije

Slika 38. Krojevi hlača

3.2. Ilustracije kolekcija

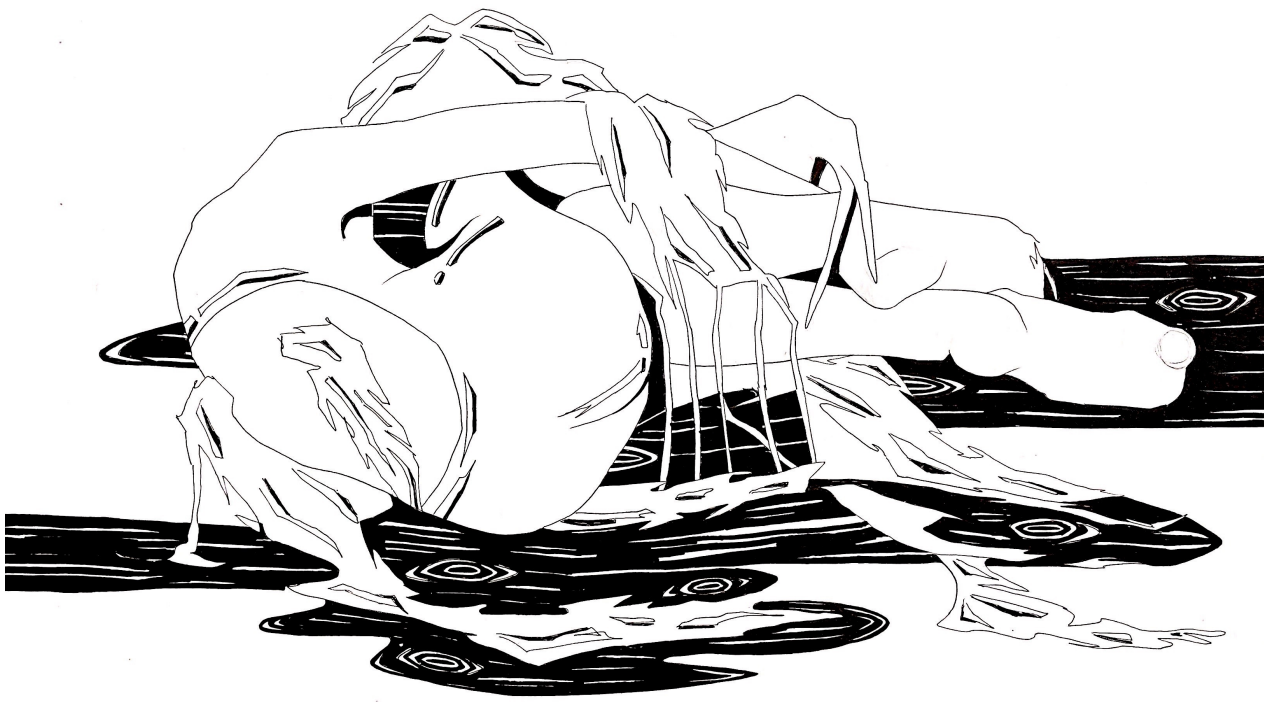

3.3. Kolekcija Dystopian Hero

3.4. Kolekcija Naoko

3.5. Zaključak

Dekonstrukcija u modi naglašava transformativni utjecaj dekonstrukcije na modni dizajn, ističući njezinu sposobnost da se tradicionalne norme i konvencije ispituju, te da se gledaju iz drugačije perspektive. Dekonstrukcija u modi nije samo dekonstruiranje i razbijanje odjevnih predmeta, već i preispitivanje i ponovno promišljanje značenja, funkcije i oblika odjeće. Ovaj pristup su prigrlili Yohji Yamamoto i Rei Kawakubo koji su modnom svijetu donjeli osvježene i nove estetike, inovativne dizajne, hrabro su narušili konvencionalnost silueta po spolnim rodovima, te prigrlili kontroverzni pojam androgenosti. Tako, održavajući suvremene društvene teme, identiteta pojedinca i održivosti. U konačnici, dekonstrukcija u modi potiče dublji dijalog između dizajnera, odjevnog predmeta i nositelja, pomičući granice kreativnosti i redefinišući što moda može biti. Proces naglašava ideju da moda nije statična; ona se razvija i prilagođava reinterpretacijom prošlosti kako bi stvorila nove narative za sadašnjost i budućnost.

LITERATURA I IZVORI

LITERATURA

1. English, B. (2011) Japanese Fashion Designers The Work and Influence of Issey Miyake, Yohji Yamamoto and Rei Kawakubo, Berg, United Kingdom
2. Krpan, P. (2021) Suvremena moda kao događaj – Novi mediji i preobrazbe tijela, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb

WEB IZVORI

1. Deconstruction in Fashion: Definition, Characteristics, and Designers <https://danslegris.com/blogs/journal/deconstruction-in-fashion>
2. M. Renault: Fashion Deconstruction <https://www.exhibition-magazine.com/articles/fashion-deconstruction-manon-renault>
3. J.Thurman: The Misfit <https://www.newyorker.com/magazine/2005/07/04/the-misfit>
4. Yohji Yamamoto, the Japanese Designer Who Redefined Avant-Garde Fashion <https://theculturetrip.com/asia/japan/articles/yohji-yamamoto-the-japanese-designer-who-redefined-avant-garde-fashion>
5. Yohji Yamamoto <https://www.businessoffashion.com/people/yohji-yamamoto/>
6. S.Menkes: Fashion's Poet: Yamamoto <https://www.nytimes.com/2000/09/05/style/IHT-fashions-poet-of-black-yamamoto.html>
7. Perpetual Revolution: The Paradox of Yohji Yamamoto <https://www.anothermag.com/fashion-beauty/11129/perpetual-revolution-the-paradox-of-yohji-yamamoto>
8. Yohji Yamamoto <https://www.yohjiyamamoto.co.jp/en/collection/femme/>
9. Inside Yohji Yamamoto's Fashion Philosophy <https://www.youtube.com/watch?v=pSJsqYH-hK4&t=49s>

10. Sinking your teeth into the androgenous fashion scene <https://wolfcandor.com/blogs/news/sinking-your-teeth-into-the-androgynous-fashion-scene>
11. Rei Kawakubo- Comme des Garcons- Renegades of Fashion https://www.youtube.com/watch?v=fHayspt14_c
12. M. Fatimah: Blurred Lines: Androgyny And The Art Of Genderless Fashion <https://www.harpersbazaararabia.com/fashion/blurred-lines-androgyny-and-the-art-of-genderless-fashion>
13. The History Of Androgynous Fashion Up To Contemporary Times <https://www.fibre2fashion.com/industry-article/8750/the-history-of-androgynous-fashion-up-to-contemporary-times>
14. <https://www.youtube.com/watch?v=pSJsqYH-hK4&t=49s>
15. <https://www.ngv.vic.gov.au/collecting-comme/rei-kawakubo-reframing-fashion/>
16. <https://ayerhsmagazine.com/2020/08/17/comme-des-garcons-ss97-by-rei-kawakubo/>
17. https://www.bloomsburyfashioncentral.com/video?docid=BFVA_5970864813001&tocid=BFVA_file_5970864813001
18. https://www.youtube.com/watch?v=_C1wByeoE2k

POPIS SLIKA

Slika 1. <https://sociologiaifdtbo.wordpress.com/2013/06/20/jacques-derrida-biografia-de-un-melancolico/>

Slika 2. <https://www.pinterest.fr/pin/chic-et-glamour-maison-martin-margiela-printemps-1997-les-formes-de-robe--734509020482877677/>

Slika 3. <https://www.gettyimages.ae/detail/news-photo/issey-miyake-fall-1976-ready-to-wear-runway-news-photo/1449984052>

Slika 4. <https://www.pinterest.com/pin/107171666119929835/>

Slika 5. <https://larmoire-singapore.com/rick-owens-spring-summer-2019-babel-collection/>

Slika 6. <https://www.fhcm.paris/en/news/palais-galliera-1997-fashion-big-bang>

Slika 7. <https://archived.co/Yohji-Yamamoto-Autumn-Winter-1991>

Slika 8. <https://www.interviewmagazine.com/fashion/rei-kawakubo-commes-des-garcons-interview>

Slika 9. <https://journal.rikumo.com/journal/rei-kawakubo-comme-des-garcons>

Slika 10. <https://pausemag.co.uk/2017/05/how-rei-kawakubo-disrupted-fashion/>

Slika 11. <https://www.anothermag.com/art-photography/1973/a-guide-to-commes-des-garcons-play>

Slika 12. https://en.wikipedia.org/wiki/Yohji_Yamamoto

Slika 13. https://www.showstudio.com/contributors/y_3

Slika 14. <https://models.com/work/yohji-yamamoto-ys-advertising-campaign>

Slika 15. <https://pausemag.co.uk/2023/06/adidas-yohji-yamamoto-present-y-3s-spring-summer-2024-collection/>

Slika 16. <https://forum.purseblog.com/threads/hermes-yohji-yamamoto.254979/>

Slika 17. <https://www.trendme.net/en/Shop/-rings-yohji-yamamoto-for-mikimoto/NTQ5NzU5ODg1.html>

Slika 18. <https://forums.thefashionspot.com/threads/yohji-yamamoto-to-produce-luggage-with-mandarina-duck-s-s-07.109063/page-2>

Slika 19. <https://graduatestore.fr/blog/en/who-is-rei-kawakubo-emblematic-figure-of-fashion/>

Slika 20. <https://www.ngv.vic.gov.au/collecting-comme/rei-kawakubo-reframing-fashion/>

Slika 21. <https://asia.nikkei.com/Spotlight/My-Personal-History/Yohji-Yamamoto/The-Shock-of-Black-Yohji-Yamamoto-16>

Slika 22. <https://www.youtube.com/watch?v=6qggpEU04k4>

Slika 23. <https://glamobserver.substack.com/p/happy-birthday-yohji-yamamoto>

Slika 24. <https://www.nps.gov/wori/learn/historyculture/elizabeth-smith-miller.htm>

Slika 25. <https://www.1920s-fashion-and-music.com/1920s-flapper-dress.html>

Slika 26. <https://sophiabenn.wordpress.com/2017/06/12/fmp-research-coco-channels-impact-on-feminism/>

Slika 27. <https://www.victormagazine.net/ypls-le-smoking-suits-arent-just-for-men/>

Slika 28. <https://fusssite.wordpress.com/2016/02/17/body-meets-dress-dress-meets-body/>

Slika 29. <https://www.flickr.com/photos/mssusanb/37840476081>

Slika 30,31, 32,33,34 <https://www.myclothingarchive.net/yohji-yamamoto/spring-summer-1991>

